

01

ได้รับบทความ : 1/11/2565 | แก้ไขบทความ : 20/2/2566 | ตอบรับบทความ : 9/3/2566
Received : 1/11/2022 | Revised : 20/2/2023 | Accepted : 9/3/2023

การศึกษาชุมชนไทยสิงขรเพื่อสะท้อนวัฒนธรรม ร่วมทางภราดรภาพบนเส้นทางประวัติศาสตร์ ข้ามคาบสมุทรมาเลย์ตอนบน ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Studying the Singkhon community
and culture in Thailand to reflect solidarity
on the historical route across the upper
Malay Peninsula through Participatory
Action Research

วรารณ์ ชลอสันติสกุล^{1*} | สุชาติ เกาทอง² | ถนอม ชากักดี³

Varaporn Chalosantisakul^{1*} | Suchart Thouthong² | Thanom Chapakdee³

- ¹ นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
- ² ศาสตราจารย์เกียรติคุณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
- ³ อาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- * ผู้รับผิดชอบบทความ e-mail address: 60810021@go.buu.ac.th

- ¹ PhD. Candidate, Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University.
- ² Emeritus Professor, Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University.
- ³ Lecturer, Faculty of Fine and Applied Art, Srinakharinwirot University
- * Corresponding author's e-mail address: 60810021@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนไทยสิงขรโดยการศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความเชื่อมโยงในวัฒนธรรมร่วม ความสัมพันธ์ และสภาพภาพในอาณาบริเวณพรมแดนรัฐชาติด้านสิงขร ตามเส้นทางประวัติศาสตร์ข้ามคาบสมุทรมาลายูตอนบน วิธีดำเนินการวิจัยใช้เครื่องมือวิจัยและรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ประชากรกลุ่มตัวอย่างเป็นชุมชนด้านสิงขร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และอำเภอตะนาวศรี จังหวัดมะริด ประเทศเมียนมา ที่มีความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ โดยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากภาคเอกสาร ภาคสนาม การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จัดทำต้นแบบชุดองค์ความรู้จัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลและความถูกต้องของชุดองค์ความรู้ชุมชนได้ชุดองค์ความรู้ไทยสิงขรดังนี้ 1.ประวัติเส้นทางเวลา 2.หนังสือองค์ความรู้ 3.ปฏิทินประเพณี 12 เดือน และ 4.แผนที่วัฒนธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูตอนบนเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญในการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและสภาพภาพข้ามพรมแดนสามด้านดังนี้ 1.เส้นทางการค้า 2.เส้นทางเผยแผ่ศาสนาและการทูต และ 3.เส้นทางเดินทัพไทยสิงขรจึงเป็นชุมชนคนไทยที่ติดแผ่นดินหลังถูกปักปันเขตแดน ถือตนเป็นคนไทยและยังคงผลิตซ้ำความเป็นไทยอย่างเข้มข้น ด้วยการใช้ภาษา ขนบประเพณี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้ซึ่งพบลักษณะบางประการที่ไม่ปรากฏในวัฒนธรรมพม่า เช่น การตั้งศาลพระภูมิ การละเล่นตะลุง โนรา เป็นต้น ถึงแม้ภายนอกจะมีภาพลักษณ์ของชาวเมียนมา แต่การแสดงออกในวิถีชีวิตประจำวันถ่ายทอดผ่านคติแบบไทยทั้งสิ้น ทำให้เห็นถึงสภาพภาพที่ยังคงเชื่อมโยงเป็นภาพสะท้อนทางสายสัมพันธ์ความเป็นไทยสิงขรแม้จะไม่ได้อยู่บนแผ่นดินมาตุภูมิ

คำสำคัญ : ไทยสิงขร, วัฒนธรรมร่วม, สภาพภาพ, การมีส่วนร่วม

Abstract

This research studied and analyzed history, culture, and community around the Singkhon border area to create knowledge guidelines for the Thai Singkhon community dwelling along the historical route across the upper Malay peninsula. A participatory action research model was used. The sample populations were the historically connected Dan Singkhon community, Prachuap Khiri Khan Province and Tanaosri District, Myeik Province, Myanmar. Data was analyzed from documents, fieldwork, interviews and focus groups to formulate a knowledge prototype for organizing participatory activities to verify information and accuracy of the community knowledge set. Thai Singkhon knowledge was obtained from: 1) a historical timeline; 2) Singkhon community knowledge book; 3) 12-month ceremony calendar; and 4) cultural map. Results were that the route across the Upper Malay Peninsula was significant for cultural integration and community for 1) trade; 2) missionary education and diplomacy; and 3). military transport. Thai Singkhon people are considered as former Thai citizens who remained in Myanmar due to the British colonial delimitation. They still have relatives living in Prachuap Khiri Khan Province, Thailand and speak Thai language with a southern accent. Thai Singkhon people continue to preserve Thai traditions, culture, and ceremonies as part of their daily lives, in addition to some external features influenced by Burmese culture, such as costume. Some identities not appearing in Burmese culture, but influenced by Thai culture include Thai household shrines, shadow play, and Nora folk dances. These findings indicate the community connections and interaccations between Thai Singkhon people and their land of origin, regardless of place of domicile.

Keywords : Thai Singkhon, Shared culture, Community, Participation

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออุษาคเนย์ (Southeast Asia) ประกอบไปด้วย ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย บรูไน และติมอร์ ตะวันออก ซึ่งตัวตนของภูมิภาคล้วนถูกสร้างขึ้นจากคนนอกพื้นที่ (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2557) วัฒนธรรมในอุษาคเนย์มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมร่วมและส่วนที่มีความแตกต่างกันไป ตามแต่ลักษณะความเชื่อของแต่ละชุมชนซึ่งถูกสั่งสมราว 3,000 ปีมาแล้ว โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนรับอารยธรรมอินเดีย เป็นลักษณะของกลุ่มคนดึกดำบรรพ์ ไม่มีพรมแดน อยู่ร่วมกันแบบระบบเครือญาติ และนับถือผี เป็นต้น ช่วงที่สองคือ หลังรับอารยธรรมอินเดียผ่าน ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และพุทธ เป็นการนำความรู้ ศิลปะและวิทยาการเข้ามาสู่ภูมิภาค หันมานับถือเทพเจ้าแทนภูติผี (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2560) ซึ่งประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ในอุษาคเนย์ ล้วนมีวัฒนธรรมร่วมดังกล่าวไม่มากก็น้อย โดยวัฒนธรรมที่ผสมผสานกลมกลืนนี้ส่วนหนึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากการอพยพเดินทางโยกย้ายถิ่นฐาน การเผยแพร่ศาสนา รวมถึงการเดินทางเพื่อทำการค้าในภูมิภาคด้วย

ประเทศไทยและประเทศเมียนมา (Myanmar) มีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน ทั้งการค้าและการสงคราม แต่เดิมในอดีตนั้นอาณาจักรไม่ได้มีการกำหนดขอบเขตดินแดนที่ชัดเจนตายตัว โดยจะใช้การกระจายอำนาจจากศูนย์กลางออกไปสู่หัวเมืองรอบนอก ซึ่งความห่างไกลจะมีผลต่อความเบาบางของอำนาจด้วยเช่นกัน การแสดงตนถึงความเป็นเจ้าของรัฐ จะแสดงออกผ่านการส่งเครื่องราชบรรณาการและการกวาดต้อนเชลยศึก ถือเป็นแบบแผนที่มีแนวคิดแตกต่างจากชาติล่าอาณานิคมที่มุ่งยึดครองดินแดนและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งธรรมเนียมการยึดหัวเมืองและกวาดต้อนเชลยถือเป็นปกติของการสงครามที่จะริบเอาพลเมืองไปใช้สอยและเพิ่มกำลังพลเพื่อลดทอนกำลังของข้าศึกในวันข้างหน้า (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2545) ดังนั้นเขตแดนถือเป็นสิ่งซึ่งแสดงถึงการตั้งรัฐสมัยใหม่ (Modern State) เป็นการบ่งบอกถึงอาณาเขตรวมถึงอำนาจอธิปไตยของรัฐนั้น ๆ (Glassner, 1993) ขณะเดียวกันเขตแดนก็เปรียบเสมือนเส้นที่ถูกลากโยงบนแผ่นกระดาษเพื่อกำหนดกรรมสิทธิ์ของอาณานิคมของรัฐใดรัฐหนึ่ง แต่ด้วยเขตแดนในพื้นที่อุษาคเนย์นั้นได้รับผลพวงมาจากการล่าอาณานิคมของจักรวรรดิตะวันตก ทำให้บางช่วงประวัติศาสตร์เกิดการแบ่งแยกดินแดนโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติและวัฒนธรรม อีกทั้งไม่มีความชัดเจนของสนธิสัญญาและแผนที่ปักปันเขตแดน ซึ่งรวมถึงพื้นที่ด้านสังขรณ์ด้วย

ปัจจุบันเขตแดนไทย-เมียนมา แบ่งเขตแดนโดยใช้สันปันน้ำ แนวพรมแดนนี้เริ่มต้นที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง และบางส่วนของจังหวัดพังงา (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2554) ในระยะแนวพรมแดนมีด่านถาวร 4 แห่ง และเป็นจุดผ่อนปรน 13 แห่ง เพื่อเป็นเส้นทางด้านการค้า และการคมนาคมจากหลักฐานบันทึกชาวจีนราวพุทธศตวรรษที่ 7 ได้บันทึกถึงบริเวณพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ว่าเป็นเสมือนประตูเชื่อมเส้นทางการเดินเรือค้าขายของชาวจีนและอินเดีย เป็นจุดแวะพักและเติมเสบียงอาหาร และในราวพุทธศตวรรษที่ 12-19 เส้นทางการเดินเรือนี้เป็นที่นิยมใช้ในการติดต่อทางการค้ามากที่สุดแถบคาบสมุทรมลายู จากต้นแม่น้ำข้ามทิวเขาตะนาวศรีผ่านทางด่านสิงขรมายังอ่าวไทยที่เมืองกุย ถือเป็นเส้นทางที่หลีกเลี่ยงการปล้นสะดมจากโจรสลัดบริเวณช่องแคบมะละกาได้เป็นอย่างดี (สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, 2534) สามารถแบ่งออกเป็น 2 เส้นทาง คือ ภาคใต้ตอนล่าง ผ่านเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง และบ้านดอน และเส้นทางภาคใต้ตอนบน คือ จากเมืองมะริด ตะนาวศรี ด่านสิงขร เมืองกุย เมืองปราณ (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2558) เส้นทางการดำเนินเชื่อมโยทั้งทางบกและทางเรือซึ่งเชื่อมต่อไปจนถึงกรุงศรีอยุธยา เป็นเส้นทางการคมนาคมทั้งทางการค้า การเผยแผ่ศาสนา จุดแวะพัก รวมถึงกองทัพข้าศึกจากต่างชาติที่มุ่งเข้ามาโจมตีกรุงศรีอยุธยาหรือลงไปยังเมืองต่างได้ อีกทั้งยังมีชนกลุ่มน้อยที่อพยพหนีสงครามมาตั้งรกราก เส้นทางด่านสิงขรจึงถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการสัญจรข้ามพากรหว่าง 2 มหาสมุทร คือ อ่าวไทยและอันดามันในสมัยนั้น

ชุมชนไทยสิงขร อำเภอตะนาวศรี จังหวัดมะริด ประเทศเมียนมา เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลพวงมาจากความไม่ชัดเจนจากการปักปันเขตแดนในประวัติศาสตร์ที่ส่งผลกระทบมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นชุมชนสำคัญที่มีบทบาทบนเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายูตอนบน ซึ่งจากบันทึกเมืองตะนาวศรีแต่โบราณนั้นเคยเป็นหัวเมืองของสยามมาแต่ก่อน มีชื่อและเรื่องราวปรากฏในศิลาจารึกในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พงศาวดารสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เอกสารบันทึกของคณะราชทูตจากเปอร์เซียถึงชาวสยาม เป็นต้น แต่เดิมเมืองตะนาวศรีและเมืองหวายเป็นเมืองขึ้นของไทยมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย ต่อมาได้ตกเป็นของพม่าในสมัยพระเจ้าหงสาวดี เมืองหวายมีพลเมืองเป็นหวาย เมืองตะนาวศรีมีพลเมืองเป็นมอญและไทยปะปนกัน ส่วนเมืองมะริดมีญาติพี่น้องอยู่ในกรุงศรีอยุธยา (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2545) จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาทำให้เห็นว่าสยามและพม่าได้ผลัดกันเข้าครอบครองดินแดนทั้งสามเมือง เมื่อเข้าสู่ยุคล่าอาณานิคม พม่าได้ตกเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ.2367 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อาณาเขตทั้งสามเมืองจึงตกเป็นของอังกฤษไปโดยปริยาย การได้ดินแดนดังกล่าวของอังกฤษนำไปสู่ความพยายามปักปันเขตแดน หากแต่ฝ่ายสยามในสมัยนั้นเข้าใจว่าเขตแดนเป็นเพียงเขตพื้นที่กว้าง ๆ ไม่มีความชัดเจน โดยทางฝ่าย

สยามมีเจ้าพระยาตรีสุริยวงศ์ เสนาบดีสมุหพระกลาโหม กับพระยาภูธราภัย เสนาบดีสมุหนายก เป็นตัวแทน และฝ่ายอังกฤษนั้นมีร้อยโทอาร์เธอร์ เฮอร์เบิร์ต แบกก์ (Lieutenant Arther Herbert Bagge) เป็นข้าหลวงผู้มีอำนาจเต็มในการปักปันเขตแดน (ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์, 2552) เมื่อการปักปันและปักหลักเขตแดนเสร็จสิ้นจึงมีการจัดทำอนุสัญญาระหว่างกษัตริย์สยามกับข้าหลวงใหญ่แห่งอินเดียว่าด้วยเรื่องกำหนดเขตแดนบนผืนแผ่นดินใหญ่ ระหว่างราชอาณาจักรสยามและมณฑลของอังกฤษคือเทนเนสเซอร์ิม (Tanasserim) ลงนาม ณ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2411 ถือเป็นการขีดเส้นแบ่งอาณาเขตพื้นที่ความเป็นรัฐตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา โดยเป็นการแบ่งพรมแดนตามหลักภูมิศาสตร์เพื่อผลประโยชน์ในผืนดินของผู้มีอำนาจ โดยมีได้คำนึงถึงวัฒนธรรม วิถีความเป็นสยามของกลุ่มชนบนแผ่นดินที่ถูกหั่นออกไป ก่อให้เกิดกลุ่มชนชายขอบที่พลัดออกจากแผ่นดินมาตุภูมิจำนวนไม่น้อย ด้วยเหตุถึงความเข้าใจในเรื่องพรมแดนของคนสมัยก่อนนั้นเป็นเพียงพื้นที่ทางธรรมชาติ แม่น้ำ ภูเขา ที่ต้องข้ามเพื่อไปมาหาสู่กัน การดำรงอยู่ซึ่งวิถีชีวิต ศิลปะ และวัฒนธรรม ยังดำเนินต่อไปอย่างไรพรมแดน กลุ่มคนสองฟากฝั่งพรมแดนยังคงเป็นเชื้อสายเครือญาติและเป็นพี่น้องกัน ปัจจุบันได้เรียกขานกลุ่มคนสยามหรือคนไทยนอกเขตดินแดนมาตุภูมิว่า “ไทยพลัดถิ่น” ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยขอใช้คำเรียกว่า “ไทยสิงขร” คนไทยสิงขรยังถือตนเป็นคนไทย และยังคงผลิตซ้ำความเป็นไทยมาอย่างยาวนานแม้จะใช้ชีวิตอยู่ในประเทศเมียนมา คนไทยทั้งในตะนาวศรีและสิงขรกล่าวได้ว่าส่วนใหญ่เป็นเครือญาติของคนไทยในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (บ. ธรรมบุตร, 2547) แต่มีน้อยคนนักที่จะทราบและเข้าใจถึงวิถีชีวิตของคนไทยสิงขร เนื่องจากหลังปักปันเขตแดนกลับไม่พบข้อมูลที่ถูกบันทึกในเชิงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทำให้ไม่อาจทราบได้เลยว่าคนที่ถือตนว่าเป็นคนสยามในเวลานั้นดำเนินวิถีชีวิตอย่างไรในแผ่นดินที่ถูกตัดทิ้งไปจากการล่าอาณานิคม

ผู้วิจัยมีแนวคิดในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเชื่อมโยงในวัฒนธรรมร่วมของคนไทยสิงขรและเล็งเห็นว่าจะสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการรวบรวมองค์ความรู้และขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ และยังเป็นการสร้าง ความเข้าใจและสร้างทัศนคติที่ดีให้กับชุมชนชายขอบพรมแดนซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความทับซ้อนคาบเกี่ยว เส้นทางด่านสิงขรจึงถือเป็นจุดเชื่อมเขตแดนที่สำคัญ และเป็นเส้นทางประวัติศาสตร์สำหรับเดินทางข้ามคาบสมุทรมาลายูตอนบน แม้ปัจจุบันเส้นทางจะได้รับการพัฒนาให้เป็นเส้นทางสายเศรษฐกิจ แต่ประวัติศาสตร์ของพื้นที่อันมีคุณค่ากลับมีบางช่วงตอนที่ยังคลุมเครือ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความเชื่อมโยงในวัฒนธรรมร่วม ความสัมพันธ์ และสภาพภาพในอาณาบริเวณพรมแดนรัฐชาติด้านสิงขรและเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูตอนบน
2. เพื่อรวบรวมข้อมูลและสร้างชุดองค์ความรู้สำหรับชุมชนไทยสิงขร

ขอบเขตของงานวิจัย

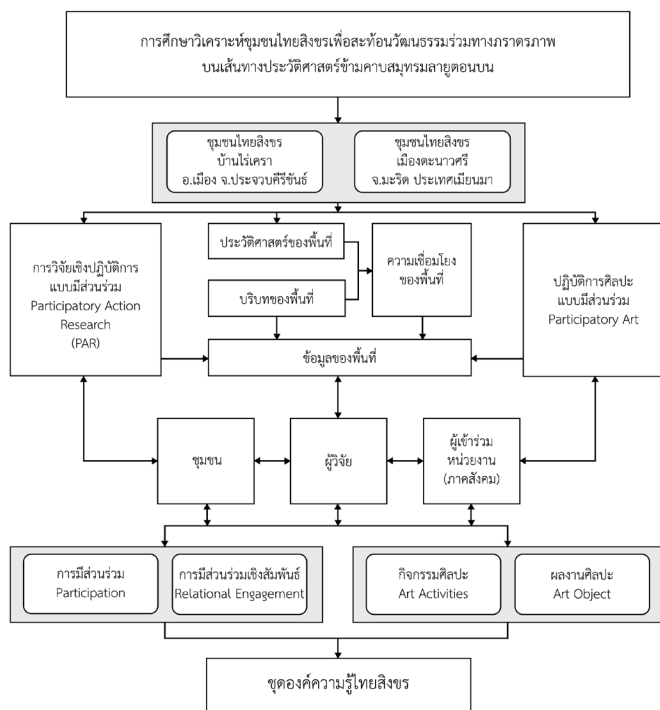
1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาบริบทพื้นที่ช่องสิงขร รวมถึงชุมชนไทยภายในพื้นที่ บริเวณชุมชนสิงขร เมืองตะนาวศรี จังหวัดมะริด ประเทศเมียนมา และบริเวณด้านสิงขร อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ บริบทสังคม วิถีชีวิตในพื้นที่ ความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินงานวิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมผสานควบคู่กัน โดยศึกษาความเชื่อมโยงในวัฒนธรรมร่วมทางภราดรภาพบนเส้นทางประวัติศาสตร์ข้ามคาบสมุทรมาลายูตอนบน ในการจัดทำชุดองค์ความรู้ชุมชนไทยสังขร เพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีในพื้นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1. ประชากร ได้แก่ ชุมชนในบริเวณด้านสิงขร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สืบเนื่องไปถึงรอยต่อพรมแดน และอำเภอตะนาวศรี จังหวัดมะริด ประเทศเมียนมา ที่มีความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์

2. กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็นสามกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนไทยสิงขร ในหมู่บ้านสิงขร อำเภอตะนาวศรี จังหวัดมะริด ประเทศเมียนมา

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนไทยสิงขร ในหมู่บ้านไร่เครา อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

กลุ่มที่ 3 กลุ่มไทยพื้นถิ่น ในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือในการวิจัย แบ่งเครื่องมือออกเป็นสองส่วน ดังนี้

1.1 เครื่องมือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือสำหรับสำรวจชุมชนและศึกษาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยมีเครื่องมือ ดังนี้

1.1.1 แผนที่ชุมชน ประเด็นข้อมูลในการจัดทำแผนที่ เป็นการรวบรวมสถานที่สำคัญที่กล่าวถึงบนเส้นทางสายประวัติศาสตร์ข้ามคาบสมุทรมาลายูตอนบน

1.1.2 ปฏิทินวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือระดมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรม ประเพณี โดยใช้รูปแบบกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมควบคู่กับแบบบันทึกการสัมภาษณ์

1.1.3 เส้นแบ่งเวลา (Time Line) เป็นเครื่องมือในการสำรวจเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นหรือส่งผลกระทบในชุมชน โดยใช้กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมควบคู่กับแบบบันทึกการสัมภาษณ์

1.2 เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ

1.2.1 แบบสัมภาษณ์ (Interviews) ใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เก็บข้อมูลคำถามแบบปลายเปิด ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึก

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การศึกษาภาคเอกสาร ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเชิงประวัติศาสตร์พื้นที่ บริบทของพื้นที่ ความเชื่อมโยงในวัฒนธรรมร่วมภราดรภาพไทยสิงขร สู่บริบทสังคมวัฒนธรรมในปัจจุบัน

2.2 การศึกษาภาคสนาม

2.2.1 การสัมภาษณ์เดี่ยว โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่วิจัยที่มีคุณลักษณะตรงกับกลุ่มตัวอย่างในด้านประวัติความเป็นมา ความสัมพันธ์กับพื้นที่ในช่วงเวลา หรือเหตุการณ์สำคัญ การดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม

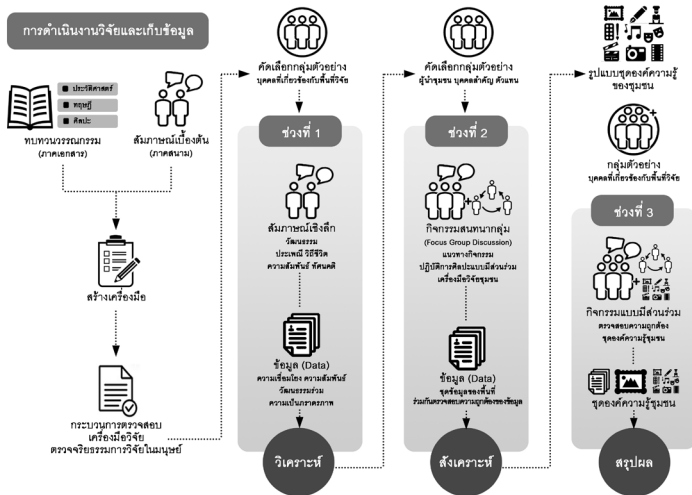
2.2.2 การสัมภาษณ์เดี่ยว โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่วิจัยที่มีความสำคัญกับประเด็นที่ทำการวิจัย โดยการแนะนำผู้ที่มีความสำคัญต่อเนื่องกันไปในพื้นที่นั้น ๆ

2.2.3 การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่มีความเฉพาะเจาะจงด้วยการสนทนากับกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนาเพื่อชักจูงให้กลุ่มได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นการสนทนาทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก

2.2.4 การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการเก็บข้อมูลและสกัดข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง หรือกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย ภาคเอกสาร ศึกษาเนื้อหาเชิงบริบทของพื้นที่ และภาคสนาม ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง
2. วิเคราะห์ถึงปัญหาการวิจัยเพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยและศึกษาเก็บข้อมูล
3. ออกแบบเครื่องมือการวิจัยและกำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่าง
4. กระบวนการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยและตรวจสอบจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
5. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรกลุ่มตัวอย่างในขอบเขตการวิจัย
6. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก
7. จัดกิจกรรมสนทนากลุ่มในประชากรกลุ่มตัวอย่างเพื่อสร้างชุดองค์ความรู้ชุมชนแบบมีส่วนร่วมด้วยเครื่องมือการวิจัยชุมชนและการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม
8. จัดทำต้นแบบชุดองค์ความรู้ชุมชนจากการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากภาคเอกสาร ภาคสนาม การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม
9. จัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลและความถูกต้องของชุดองค์ความรู้ชุมชน เพื่อทำการแก้ไขหรือเพิ่มเติมในประเด็นที่ขาด
10. จัดทำชุดองค์ความรู้ชุมชน
11. สรุปผลการวิจัย

ภาพที่ 2 การดำเนินงานวิจัยและการเก็บข้อมูล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสาร รวมถึงการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มในภาคสนาม สามารถสรุปข้อมูลองค์ความรู้ที่สำคัญในพื้นที่ได้ดังนี้

ระยะที่ 1 การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลความเชื่อมโยงในความสัมพันธ์และวัฒนธรรมร่วม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 25-30 คน ทั้งนี้จำนวนของกลุ่มตัวอย่างขึ้นอยู่กับคุณภาพที่ได้มา

ผลการสัมภาษณ์ ได้ข้อมูลโดยภาพรวม ความเป็นมาเป็นไปตามความเข้าใจของบุคคลในพื้นที่ การลำดับเหตุการณ์ที่มีความสำคัญ จดจำได้ หรือเล่าสืบทอดต่อกันมา ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อในท้องถิ่นเป็นลักษณะภาพรวม

ระยะที่ 2 การสนทนากลุ่มเก็บข้อมูลเพื่อสร้างชุดองค์ความรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 10-15 คน จัดกิจกรรมในพื้นที่ด้านสิงขร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผลการสนทนากลุ่มจากการสรุปเรียบเรียงองค์ความรู้จากข้อมูลระยะแรกด้วยเครื่องมือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ได้แนวทางการจัดทำชุดองค์ความรู้ชุมชน โดยทำการสรุปร่วมกับชุมชนได้ชุดองค์ความรู้ดังนี้ 1.เส้นทางเวลาประวัติศาสตร์ 2.หนังสือองค์ความรู้ชุมชนไทยสิงขร 3.ปฏิทินประเพณี และ 4.แผนที่วัฒนธรรม

ระยะที่ 3 กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมการสกัดข้อมูล ร่วมตรวจสอบชุดองค์ความรู้ของชุมชน ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม แบบสมมติใจ จำนวน 10-15 คน ทั้งนี้จำนวนของกลุ่มตัวอย่างขึ้นอยู่กับคุณภาพที่ได้มาและความต้องการเข้ามามีส่วนร่วม

ผลการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมการสกัดข้อมูล จากชุดองค์ความรู้ที่ผู้วิจัยร่วมจัดทำขึ้นกับชุมชน ได้นำผลงานมาทำการตรวจสอบข้อมูลความถูกต้อง การสรุปความ รวมถึงการนำเสนอต่าง ๆ ให้ตรงกับข้อเท็จจริงตามความเห็นและการสรุปร่วมกันของชุมชน

จากการประมวลข้อมูลด้วยการรวบรวม เรียบเรียง และสกัดข้อมูล ที่ได้จากการค้นคว้า และสัมภาษณ์สามารถสรุปสาระสำคัญในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

1. ไทยสิงขรและความเชื่อมโยงบนเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูตอนบน

หากจะกล่าวถึงพื้นที่บริเวณช่องสิงขรรวมถึงเมืองตะนาวศรีนั้น ถือได้ว่าเป็นเส้นทางสำหรับนักเดินทาง การติดต่อค้าขาย เผยแพร่ศาสนา รวมถึงการเดินทางในการทำสงคราม จากบันทึกแผนที่และพงศาวดารฉบับต่าง ๆ ได้กล่าวถึงความสำคัญของเส้นทางผ่านช่องสิงขรนี้ ซึ่งมีระยะทางจากเมืองท่าฝ่ายสยามชายฝั่งเมืองมะริด มุ่งหน้าสู่กรุงศรีอยุธยา ถือเป็นเส้นทางลัดที่ช่วยย่นย่อเวลาในการเดินทาง และหลีกเลี่ยงโจรสลัดจากการเดินเรืออ้อมช่องแคบมะละกาได้เป็นอย่างดี อีกทั้งพื้นที่แถบนี้ยังเป็นหัวเมืองที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ เช่นความตอนหนึ่งในหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า ได้กล่าวถึง เมืองสิงคอง (สิงขร) ว่าอยู่ในลำดับหัวเมืองปักษ์ใต้ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

1.1 เส้นทางการค้า และการเดินทาง

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา ความก้าวหน้าในการเดินเรือและการติดต่อทางการค้าระหว่างอินเดียกับจีนเริ่มขยายตัว เป็นผลให้ชาวอินเดียเริ่มเดินทางเข้ามาทำการค้ากับชนพื้นเมืองในอุษาคเนย์ ส่วนชาวจีนก็ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นปกครองให้ติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ ส่งผลให้คาบสมุทรอินโดจีนและคาบสมุทรมาลายูกลายเป็นเส้นทางผ่านและเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าอย่างกว้างขวาง การค้าระหว่างอินเดียกับจีนใช้เส้นทางทะเลเป็นหลัก โดยเดินเรือผ่านคาบสมุทรมาลายู แล้วใช้เรือเดินเรือเลียบตามชายฝั่งทะเลอันดามันทางตะวันตกและชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยทางตะวันออก ภายหลังเกิดโจรสลัดชุกชุม ทำให้ต้องเปลี่ยนมาใช้เส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรมาลายูตอนบน เริ่มจากแม่น้ำตะนาวศรีแล้วข้ามหิมาลายาตะวันตกมายังฝั่งอ่าวไทย ได้รับความนิยมนมากที่สุด ในพุทธศตวรรษที่ 12-13 ซึ่งเส้นทางนี้มีผลต่อการเจริญเติบโตของชุมชนบริเวณเมืองประจวบคีรีขันธ์และตะนาวศรีในเวลาต่อมา

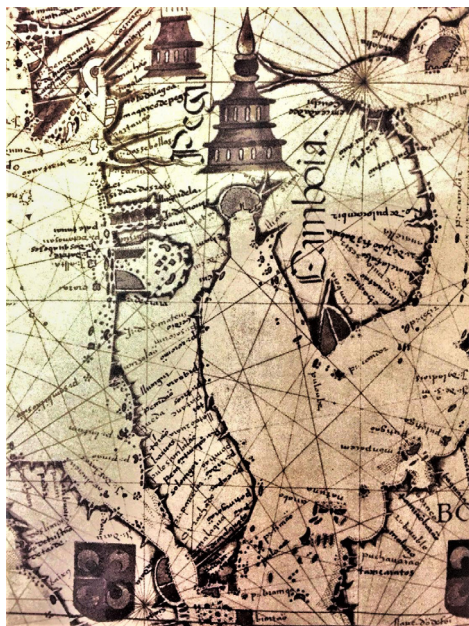
ในอดีตบริเวณนี้เป็นที่รู้จักของนักเดินเรือต่างชาติ หลักฐานจากบันทึกจดหมายเหตุวันวลิต (Van Valiet) ชาวฮอลันดา ซึ่งเดินทางมาค้าขายในสมัยพระเจ้าปราสาททอง

กล่าวถึงโอรสของเจ้ากรุงจีนได้แล่นเรือสำเภามาถึงบริเวณแหลมมลายูและได้สร้างเมืองขึ้นหลายแห่ง (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544) สอดคล้องกับ ประพฤทธิ์ ศุกลรัตน์เมธี (2561) ได้กล่าวถึงหลักฐานบันทึกฉบับราชวงศ์และบันทึกหนังสือสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติจีน ปรากฏชื่ออาณาจักร สถานที่ และอ่าวทะเล ที่สันนิษฐานว่าเป็นอ่าวไทยบริเวณจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และเส้นทางเดินเรือในประวัติศาสตร์ราชวงศ์อันฉับหลง, ประวัติศาสตร์ราชวงศ์สุยฉับหลงและหนังสือทงเตียน (ประพฤทธิ์ ศุกลรัตน์เมธี, 2561) อีกทั้งแผนที่เดินเรือของกองเรือจีนในยุคของพระเจ้ายู่ไล้ ราชวงศ์หมิง ได้กล่าวถึง พิ-เซีย-ซาน (Pi-Chia-Shan) ซึ่งแปลว่า เขาสามยอด ซึ่งศาสตราจารย์พอลวีตลีย์ (Paul Wheatley) นักภูมิศาสตร์ สันนิษฐานว่าเป็นเขาสามร้อยยอดในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ปัจจุบัน

ภาพที่ 3 แผนที่เส้นทางการเดินเรือของจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่น ช่วงก่อน ค.ศ.202 - ค.ศ.220
ที่มา: ประพฤทธิ์ ศุกลรัตน์เมธี (MGR Online, 2561)

แผนที่บูรพาทิศจากอินเดียถึงญี่ปุ่น ค.ศ.1576 โดย เฟร์นันว วาซ ดูราโด (Fernao Vaz Dourado) นักแผนที่ชาวโปรตุเกส ปรากฏตำแหน่งหัวเมืองสำคัญ เช่น กุยบุรี (Cui) ชะอำ (Cham) ทวาย (Tauai) มะริด (Mirgim) ตะนาวศรี (Tanasari) ภูเก็ต (Jumsalao) และ ไทรบุรี (Queda)

ภาพที่ 4 แผนที่บูรพาทิศ โดย เฟอร์นาว วาซ ดูราโด นักแผนที่ชาวโปรตุเกส ค.ศ.1576
ที่มา : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2555

แผนที่หมู่เกาะโมลุกกะ (Insulae Moluccae) โดย เพทรุส พลังคิอุส (Petrus Plancius) นักแผนที่ชาวฮอลันดา ค.ศ.1595 อนุมานว่าคัดลอกมาจากแผนที่ลับของ บาร์โทโลเมอ ลาสโซ (Bartolomeo Lasso) ชาวโปรตุเกส ค.ศ.1590 ซึ่งตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยแสดงแหล่งสินค้าประเภทเครื่องเทศ พริกไทย กานพลู ดอกจันทน์เทศ ไม้จันทน์หอม ชาด ครั่ง พืชมเสน กายาน ล้วนเป็นที่ต้องการของพ่อค้าชาวยุโรป นอกจากนี้ยังเป็นแผนที่ฉบับแรก ๆ ที่เริ่มเขียนเส้นแบ่งพรมแดนของแต่ละอาณาจักร อีกทั้งยังปรากฏชื่อ “สยาม” (SIAN) เป็นชื่ออาณาจักรแห่งเดียวที่เขียนด้วยตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ แสดงให้เห็นถึงการกลับมาโดดเด่นอีกครั้งในยุคสมัยนี้ สอดคล้องกับข้อมูลในจดหมายเหตุโปรตุเกสเขียนโดย จูอาว ดือบารูช (Joao de Barros) ที่ระบุว่า สยามเป็นหนึ่งในสามจักรวรรดิสำคัญในอุษาคเนย์ปรากฏชื่อ แม่น้ำเจ้าพระยา (Menan Fluvius), กรุงศรีอยุธยา (Sian Diam al. Odia), ภูเก็ต (Cui) และตะนาวศรี (Tanacerim) (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2555)

ภาพที่ 5 แผนที่หมู่เกาะโมลุกกะ และภาพขยายบริเวณเมืองตะนาวศรี ภูเก็ต และกรุงสยาม
ที่มา : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2555

แผนที่ราชอาณาจักรสยามและประเทศเพื่อนบ้าน (Carte du Royaume de Siam et des Pays Circonvoisins) ของ ดู ว็อล เมล (Du Val Mille) พิมพ์ที่เมืองปารีสในปี ค.ศ.1686 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แผนที่ประดับด้วยสัญลักษณ์แห่งกรุงสยาม และภาพเรือรบของฝรั่งเศสภายใต้คำสั่งของทูต เชอวาเลีย เดอ โชมองต์ (Le Chevalier de Chaumont) ทำให้เห็นถึงความสำคัญทางการค้าของกรุงสยามและเมืองท่าสำคัญที่เมืองมะริด

ภาพที่ 6 แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดย ดู ว็อล เมล (Du Val Mille) ค.ศ.1686
ที่มา : Du Val, 1686

นอกจากพื้นที่บริเวณเมืองมะริด เมืองตะนาวศรี เมืองภูเก็ต จะปรากฏเป็นชื่อเมืองที่สำคัญทางการค้าบนแผนที่แล้วยังพบบันทึกถึงเส้นทางการค้านี้ไว้อีกหลายฉบับ

บันทึกของ เฟร์เนา เมนเดส ปินโต (Fernand Mendez Pinto) ได้กล่าวถึงการเข้ามาติดต่อสยามของชาวโปรตุเกสโดยผ่านช่องสิงขร ซึ่งอัลฟองส์ อัลบูเกรัก ผู้บัญชาการเดินทาง

เจริญสัมพันธ์ไมตรีรายงานว่า การค้ามีศูนย์กลางเมืองท่าที่กรุงสยาม โดยเดินทางผ่านอ่าวเบงกอลขึ้นทางบกที่เมืองมะริด เมืองทวาย เมืองตะนาวศรี ผ่านช่องสิงขรมายังเมืองกุย (ชวน เอมโอฐ, 2556)

บันทึกของ มอริส คอลลิส (Morris Callis) ชาวอังกฤษ ได้บันทึกการเดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาตามเส้นทางของ แชมมวล ไวท์ (Siamese White) กล่าวว่า การค้าจะใช้กรุงสยามเป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้าเนื่องจากมีเมืองมะริดเป็นเมืองท่าซึ่งดีกว่าแล่นเรืออ้อมช่องมะละกาที่มีโจรสลัด

ยอร์ช ไวท์ (George White) ได้เขียน “รายงานเกี่ยวกับการค้าในกรุงสยาม” (Report on the Trade of Siam) ในปี ค.ศ.1678 ได้บันทึกการเดินทางจากท่าเมืองมะริดผ่านช่องสิงขรเข้าไปยังปากน้ำเจ้าพระยา เน้นย้ำถึงความสำคัญของการค้าในกรุงสยาม (มอริส คอลลิส, 2507)

จากเมืองสำคัญบนแผนที่รวมถึงบันทึกการเดินทาง และพงศาวดารหลายฉบับ ทำให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางการค้าและการเดินทางมานานกว่า 2,000 ปี ที่เชื่อมทะเลทั้งสองฝั่งเข้าด้วยกันผ่านเส้นทางลำน้ำตะนาวศรี เมืองสิงขรจึงถือเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายเรือสินค้า รวมถึงวัฒนธรรม เนื่องจากลำน้ำแต่ละจุดมีความลึกไม่เท่ากันหากจะเดินทางเข้าไปยังกรุงสยามต้องเปลี่ยนจากเรือใหญ่เป็นเรือเล็กหรือแพที่เมืองสิงขร หรือถ้าจะนำสินค้าออกไปยังท่าเมืองมะริดก็สามารถลำเลียงจากเรือเล็กมาขึ้นเรือใหญ่ได้ที่เมืองสิงขรเช่นกัน วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวสยามจึงถูกผสมผสานไปตามชุมชนระหว่างเส้นทางการค้าที่มีเมืองมะริดเป็นเมืองท่าที่สำคัญในเวลานั้น เช่น การทอผ้าไหมย้อมแดงที่เป็นขนมอบสำหรับงานบุญและวันสงกรานต์ของชาวไทยในภาคกลาง เป็นต้น

1.2 เส้นทางเผยแผ่ศาสนาและการทูต

ศาสนานั้นมีความสำคัญต่อจิตใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้คนในแต่ละยุคสมัย การเผยแผ่ศาสนาจึงเป็นการขยายความรู้ คำสอน และความเชื่อ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน นอกจากการเดินทางแสวงบุญแล้วยังเป็นการสำรวจเส้นทางและเจริญสัมพันธ์ไมตรีควบคู่กันไป แผนที่ส่วนใหญ่มักเป็นของชาวต่างชาติที่เดินสำรวจและทำการค้า ส่วนน้อยที่จะรู้จักแผนที่ของชาวสยาม ซึ่งนอกจากแผนที่จักรวาลหรือแผนที่ไตรภูมิ (Cosmologies) ยังมีแผนที่เกี่ยวกับการเดินทางในพุทธศาสนาที่บันทึกในลักษณะของการเดินทางตามความเป็นจริงในสายตาของชาวสยามช่วงยุคก่อนสมัยใหม่ ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าเขียนขึ้นครั้งแรกเมื่อใดแต่มีการดัดลอกต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี ซึ่งหลงเหลืออยู่ในหอสมุดแห่งชาติในหมวดธรรมคดีหมายเลข 6 ซึ่งมีอายุราวช่วงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมุดหมายเลข 10/ก ระบุปีดัดลอก พ.ศ.2319 สมัยกรุงธนบุรี เนื้อหาของแผนที่บางส่วนระบุถึงการเดินทางของพระภิกษุสยามจากอุษาคเนย์ไปยังลังกาในพับ 8 ถึง 10 เพื่อไปบูชา “โสฬสมหาเจดีย์” และ

สันนิษฐานว่า พระมหาญาณคัมภีร์ ภิกษุชาวล้านนาที่มีประวัติปรากฏอยู่ในตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดป่าแดงได้นำศิขย์ไปบวชยังลังกา ระหว่าง พ.ศ.1966-1971 เส้นทางจากอยุธยาลงเรือ พ่อค้าช้างที่เมืองมะริด ตะนาวศรี แล้วใช้เวลา 4 เดือนไปถึงลังกา (ไมเคิล ไรท์, 2548)

ภาพที่ 7 สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา เลขที่ 6 และสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงธนบุรี เลขที่ 10/ก แสดงชื่อหัวเมืองชายทะเลฝั่งอ่าวไทย และหัวเมืองฝั่งทะเลอันดามัน
ที่มา : กรมศิลปากร, 2542

นอกจากแผนที่ในสมุดภาพไตรภูมิแล้วยังปรากฏจารึกจากวัดเขากบ จังหวัดสุโขทัย หลักที่ 11 กล่าวถึงภิกษุชาวสุโขทัยที่ได้เดินทางไปแสวงหาพระธาตุยังเมืองอินเดียลังกานามว่า พระมหาเถรศรีศรัทธาราชูปามุนีศรีรัตนลังกาที่ปมหัสวามีเป็นเจ้า ได้จารึกการเดินทางกลับโดยผ่านเมืองตะนาวศรี เมืองกุย เมืองสามร้อยยอด เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี และอโยธยา โดยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวปี พ.ศ.1900 - 1904 (ชวน เอมโอฐ, 2556)

ภาพที่ 8 ศิลจารึกหลักที่ 11 จารึกจากวัดเขากบ หน้า 2
ที่มา : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2550

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงยินยอมให้มิชชันนารี บาทหลวง เข้ามาเผยแผ่ศาสนา อีกทั้งยังไม่ปิดกั้นการเลือกนับถือศาสนาของชาวสยาม พบบันทึกการเดินทางของคณะทูตและพระสังฆราชจากต่างแดนถึงการเดินทางสู่กรุงศรีอยุธยาอยู่ด้วยกันหลายฉบับ

จดหมายเหตุการณ์การเดินทางของพระสังฆราชแห่งเบริธ ประมุขมิสซัง ในราวปี พ.ศ.2205 ได้บันทึกการเดินทางจากกรุงปารีสมายังกรุงสยามโดยเรือและข้ามช่องสิงขรเดินทางสู่กรุงศรีอยุธยา รวมระยะเวลาการเดินทางราว 4 เดือน (เดอ บูร์, 2530)

บันทึกของคณะทูต เมอร์ซิเออร์ เซเบเรต์ พ.ศ.2230 สมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่14 แห่งฝรั่งเศส ได้ส่งคณะทูตมาเจริญพระราชมิตรกับกรุงศรีอยุธยา ได้เดินทางกลับโดยใช้เส้นทางบกเพื่อไปลงเรือที่เมืองมะริด โดยผ่านเมืองกุย ข้ามช่องสิงขร โดยใช้เวลา 16 วัน (โคลด์ เซเบเรต์ เดอ บูเล, 2560)

จากบันทึกจดหมายเหตุการณ์หลายฉบับทำให้เห็นว่าเส้นทางข้ามด่านสิงขรนั้นเป็นที่นิยมในการเผยแผ่ศาสนาและการทูต เนื่องจากเส้นทางนี้ได้เชื่อมเมืองท่าที่สำคัญของทั้งสองคาบสมุทรไว้ และยังเป็นเส้นทางที่ลัดไปยงศรีลังกาได้ใกล้ที่สุด ถึงแม้กรุงสยามจะไม่บังคับเรื่องการนับถือศาสนาแต่ชาวสยามในเมืองสิงขรรวมถึงตะนาวศรียังคงนับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก ต่างจากชาวกะเหรี่ยง หรือชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ยอมรับศาสนาอื่นที่เข้ามาพร้อมกับพ่อค้า นักเดินทาง และผู้เผยแผ่ศาสนาจากต่างแดน ชาวสิงขรจึงมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อที่เชื่อมโยงกับพุทธศาสนา ถึงแม้ปัจจุบันในเมียนมาจะมีความเจริญในพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน แต่ขนบธรรมเนียมพิธีทางสงฆ์มีความแตกต่างกัน ชาวไทยสิงขรจึงนิยมกลับเข้ามาบวชเรียนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อสำเร็จ จึงกลับไปจำพรรษายังเมืองสิงขรเช่นเดิม เนื่องจากที่ฝั่งเมียนมานั้นไม่มีพระอุปัชฌาย์ เป็นต้น

1.3 เส้นทางเดินทัพ

ตามที่ปรากฏในพงศาวดารหลายฉบับสมัยกรุงศรีอยุธยา สยามได้ทำสงครามกับพม่าจำนวน 24 ครั้ง สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์จำนวน 20 ครั้ง ซึ่งในการทำสงครามแต่ละครั้งจำเป็นต้องอาศัยการวางยุทธวิธี เตรียมกองกำลังพล เตรียมเสบียงอาหาร และเตรียมเส้นทางเดินทัพ ในหนังสือเรื่องพม่ารบไทย มีหลักฐานปรากฏทั้งในพงศาวดารรามัญและอยุธยาว่า กษัตริย์อยุธยาทรงพยายามผนวกเอาเมืองทวาย เมืองมะริด และเมืองตะนาวศรี ไว้ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ก่อนหน้าที่พม่าจะขยายปริมณฑลทางอำนาจเข้ามาจนทำให้เกิดการเผชิญหน้าขึ้น (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2561)

เมืองมะริด เมืองทวาย และเมืองตะนาวศรีนั้น เป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญระหว่างสองมหาอำนาจดังที่กล่าวมา ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของสยามในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ในสมัยของพระมหาจักรพรรดินั้นได้ยกทัพไปตีเมืองทวายอีกครั้งปรากฏในพงศาวดารพม่า

ฉบับอุทกาลา เมื่อเข้าสู่สมัยของสมเด็จพระนเรศวรทรงยกทัพไปตีเมืองตะนาวศรีและเมืองทวาย ดินจากพม่า ในสมัยพระนารายณ์มหาราชยุคแห่งการค้ายังปรากฏว่าเมืองเหล่านี้ยังเป็นเมืองขึ้นของไทยอยู่ ดังเอกสารของคณะราชทูตจากเปอร์เซีย เมื่อปี พ.ศ.2228 กล่าวว่า “ตะนาวศรีเป็นเมืองอุดมสมบูรณ์มีพลเมืองที่เป็นคนสยามประมาณ 5-6 พันครัว” ในอดีตที่ผ่านมา เมืองมะริดและเมืองตะนาวศรีถือเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางการค้าเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ในอดีตไทยกับพม่าจึงมีศึกชิงเมืองกันบ่อยครั้ง กระทั่งในสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ พม่าได้ยกกองทัพมาทำให้เมืองทั้งสามตกไปเป็นของพม่าอีกครั้ง แต่หลังสิ้นสุดสงคราม หัวเมืองที่ดีได้ต่างพากันตั้งแคว้นเมืองไม่ขึ้นกับพม่า

จดหมายของบริโกต์ บาทหลวงฝรั่งเศส กล่าวว่า ค.ศ.1761 พม่ายกทัพมาตีเมืองทวาย เจ้าเมืองได้ขอความช่วยเหลือจากอยุธยา พระเจ้าเอกทัศจึงให้เจ้าเมืองตะนาวศรีส่งทัพไปช่วย เมืองทวายจึงได้ส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาเพื่อขอเข้าเป็นข้าในขอบขัณฑสีมา ต่อมาพงศาวดารไทยระบุว่า มังมหานรธาเจ้ามาครอบครองเมืองทั้งสามอีกหน สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้พยายามยกทัพไปตีเมืองทวายดินแต่ไม่สำเร็จ อีก 4 ปีต่อมาทั้งสามเมืองได้เข้ามาสวามิภักดิ์เนื่องจากทราบว่ายามกำลังมีอำนาจอีกครั้ง ทางด้านพม่าจึงยกทัพมาปราบแต่ไม่สำเร็จ ต่อมาราว พ.ศ.2336 พม่ายกทัพใหญ่มาตีเมืองทวายแตก กองทัพสยามที่ดูแลเมืองต่างถอยหนี เมืองทวาย เมืองมะริด และเมืองตะนาวศรีจึงกลับไปเป็นเมืองขึ้นของพม่าอีกครั้ง เมื่อพม่าแพ้สงครามกับอังกฤษในปี พ.ศ.2366 ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับแต่นั้นมาไทยก็สามารถอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของเมืองทวาย เมืองมะริด และเมืองตะนาวศรีได้อีก (สุนทร ชุตินธรานนท์, 2561)

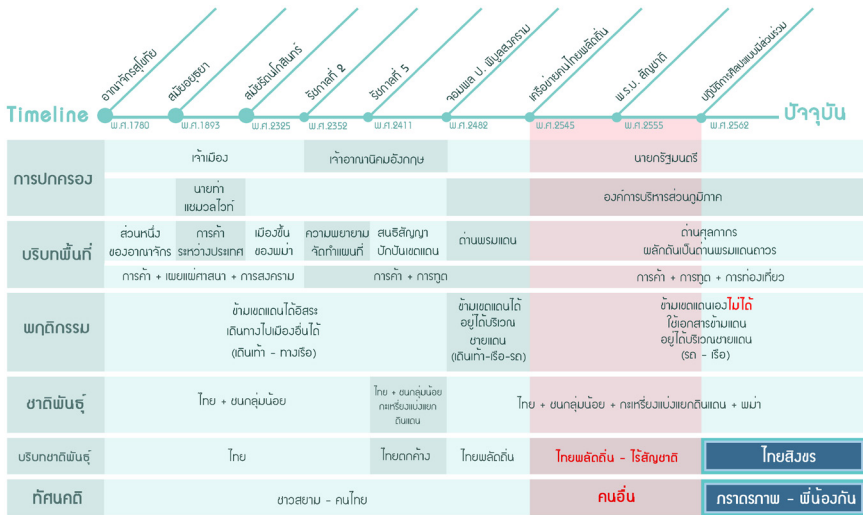
จากเอกสารพงศาวดารไทยและพม่าหลายฉบับทำให้เห็นถึงความสำคัญถึงยุทธศาสตร์ที่สำคัญของทั้งสามเมืองนี้ บริเวณเมืองสิงขรเป็นอีกจุดที่มีชัยภูมิเหมาะสมในการตั้งทัพ ปรากฏชื่อในตำนานนามถิ่น บริเวณทัพพระยา เล่ากันว่าวีรบุรุษจากกรุงศรีอยุธยายกทัพมาป้องกันเมืองโดยเลือกตั้งค่ายบริเวณนี้ จึงเรียกขานชื่อนี้มาจนปัจจุบัน ซึ่งการเรียกนามถิ่นในจุดต่าง ๆ ตามเส้นทางไปยังเมืองสิงขร ยังใช้ชื่อไทยในการเรียกขานถึงแม้จะเป็นดินแดนในประเทศเมียนมาก็ตาม

คมนาคมจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถนำไปสู่การทำความเข้าใจในความสัมพันธ์ของบ้านเมืองและชุมชนสองฟากเขตตะนาวศรีจากอดีตสู่ปัจจุบันได้ (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2561) ดังที่ได้ทำการศึกษาเส้นทางสองคาบสมุทรในครั้งนี้

ในด้านประวัติศาสตร์เมืองตะนาวศรีมีฐานะเป็นรัฐอิสระ เอกสารหลายชิ้นระบุว่าเมืองตะนาวศรีเป็นเมืองที่ก่อตั้งโดยกลุ่มคนสยาม แต่ก็ยอมรับกันว่าแท้จริงแล้วบรรดาหัวเมืองมะริด เมืองทวายและเมืองตะนาวศรีนั้นเป็นหัวเมืองของคนมอญ ในความรับรู้ของคนไทยมักจะชี้ว่าเมืองทั้งสามนี้อยู่ในความครอบครองของไทยมายาวนาน

พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ชื่อเมืองทวายเพิ่งมาปรากฏในสมัยของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ที่ได้เสด็จไปตีเอาเมืองทวาย โดยการใช้คำว่า “ไปเอา” ต้องการสื่อถึงการยกทัพไปรบเพื่อยึดอำนาจการปกครอง ซึ่งในขณะนั้นไทยยังไม่เคยรบกับพม่าเลย ในระยะแรกทวาย มะริด ตะนาวศรี ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของพม่า แต่มองเป็นเมืองเอกเทศที่ไม่ได้ขึ้นกับใคร ดังเช่นสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ในครั้งที่ไทยยกทัพไปปราบทวาย พระองค์ไม่ได้กล่าวว่าเป็นสงครามระหว่างไทยกับพม่า หากแต่มาเริ่มนับสงครามไทยรบพม่าครั้งแรก คือสงครามเมืองเชียงกรานในรัชสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราช (สายสุกุล เดชะบุตร, 2558) หากพิจารณาแล้วแผ่นดินส่วนนี้เป็นเพียงประเทศราชที่เคยเข้ามาอยู่ใต้ขอบขัณฑสีมาในบางครั้งบางคราว หากแต่ในความเป็นจริงประชาชนพลเมืองที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินนี้นั้น มีทั้งคนไทย พม่า และมอญ ซึ่งพวกเขาก็คือคนของที่นี่และไม่สามารถแยกออกจากความสัมพันธ์นี้ได้

จากการรวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้พบว่าชาวไทยสิงขรมีความสัมพันธ์รูปแบบเครือญาติสะท้อนผ่านชีวิตวิถีไทย ยังคงเดินทางไปมาหาสู่และค้าขายกับเครือญาติในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญและอำนาจทางการเมืองของเมียนมา มีเพียงพรมแดนธรรมชาติเป็นเขตกันสมัยก่อนจึงไปมาหาสู่กันตามปกติ แต่เมื่อประเทศเริ่มพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการปกครองทำให้มีการสร้างด่านพรมแดนและด่านศุลกากรขึ้น การไปมาหาสู่กันผ่านพรมแดนธรรมชาติจึงต้องยุติลง ประเด็นเรื่องการยืนยันตัวตนและสัญชาติจึงเกิดขึ้นตามมาเป็นลำดับ ถึงแม้ว่าชาวสิงขรบางส่วนจะได้รับสัญชาติไทยแล้วก็ตามแต่ยังคงเกิดปัญหาทางด้านทัศนคติกลายเป็นบุคคลต่างด้าวในสายตาคนไทยทั่วไป เนื่องจากขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นของตน ข้อมูลในช่วงต้นนี้ทำให้ได้ชุดองค์ความรู้ไทยสิงขรดังนี้ ข้อที่ 1. ประวัติเส้นทางเวลา

ภาพที่ 10 องค์ความรู้ไทยสังขร ชุดเส้นทางเวลาประวัติศาสตร์ (Timeline)

3. เส้นทางและนามถิ่น

เส้นทางด้านสังขรเป็นช่องทางเดินผ่านเทือกเขาตะนาวศรี เรียกว่าช่องสังขรหรือช่องสันพร้าว ซึ่งบริเวณนี้จะมีศาลเจ้าตั้งอยู่ 2 หลัง เป็นศาลไทย 1 หลัง และศาลพม่า 1 หลัง หันหน้าไปทางตะวันตกและหันหลังชนกัน มีชื่อเรียกว่าศาลเจ้าพ่อหินกองด้านสังขร ถือเป็นธรรมเนียมของคนเดินทางสมัยโบราณที่จะนำหินมากองไว้เพื่อเคารพบูชาและขอพรให้เดินทางปลอดภัย แต่เดิมที่เรียกว่าด้านสังขรเนื่องจากเป็นปากทางไปสู่เมืองสังขร ซึ่งปัจจุบันคือ บ้านสังขร อำเภอตะนาวศรี จังหวัดมะริด ประเทศเมียนมา อยู่ห่างจากช่องสังขรเข้าไปทางตะวันตกของพม่ารวม 100 กิโลเมตร ถือเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาตำบลที่มีคนไทยอาศัยอยู่ ด้านสังขรดั้งเดิมนั้นเป็นเมืองหน้าด่าน แต่ด้านสังขรในปัจจุบันเป็นชื่อเรียกพื้นที่สุดเขตแดนหลังปักปันเขตแดนในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นเส้นทางหลักเพื่อข้ามไปค้าขาย วัว ควาย กะปิ น้ำปลา เหล้า ยา บุหรี่ ปลาเค็ม ทำไม้ ชุดแร่ ฯลฯ และติดต่อกับเหล่าเครือญาติที่อยู่คนละฟากฝั่งของเทือกเขาตะนาวศรี กินเวลาในการเดินทางถึง 2 วัน โดยจะกล่าวถึงเส้นทางเดินเท้าและพื้นที่สำคัญที่มีการบันทึกไว้ (บ. ธรรมบุตร, 2547) โดยเดินทางจากฝั่งเขตแดนไทยข้ามไปยังฝั่งตะนาวศรีเรียงตามลำดับดังนี้ “ ห้วยติจัน คลองบอน หอบน้อย หอบใหญ่ โป่งอ้ายโหนด โป่งกะปิ แม่น้ำวัด คลองจันทน์ ท่าพริก ไกลโก หนองบัว ทะเลหม้อ คลองอีริ้ม หนองไม้แดง วัดทุ่งมวง ท่าขี้เหล็ก ห้วยเสือขบ หินลับมิด ท่าแพ แก่งตูม คลองอินทนิล รดตาย ดอนยุง แดนน้อย เทิกหมาแหงน ท้าพระยา

บกอ้ายห้วง ห้วยทรายขาว หุ่นกระแด แมวไห้ วังจำปา และสิงขรเมืองเก่า ”

จะสังเกตได้ว่าชื่อเรียกขานสถานที่เส้นทางไม่มีชื่อภาษาพม่า มอญ กระเหรี่ยง การตั้งชื่อสถานที่บนเส้นทางเดินเท้าไปยังด้าบสิงขรนั้น มักตั้งตามลักษณะที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ที่สามารถสรุปได้ดังนี้ 1.ตั้งตามลักษณะของพื้นที่ เช่น ห้วย หนอง คลอง แก่ง ท่า โป่ง หุ่น ดอน และ เทือก 2.เรียกตามสิ่งที่พบเห็นและจดจำได้ง่าย เช่น พันธุ์ไม้ที่ขึ้นชุกในพื้นที่นั้น ๆ เช่น คลอง บอน ท่าพริก เป็นต้น 3.เรียกตามตำนานเล่าขานในพื้นที่นั้น ๆ เช่น ห้วยดีจีน ห้วยเสือขบ รด ตาย ท้าพระยา บกอ้ายห้วง เป็นต้น และ 4.ตั้งตามลักษณะของกิริยาที่เกิดขึ้นบนพื้นที่นั้น ๆ เช่น หอบน้อย หอบใหญ่ เทือกหมาเหงน เป็นต้น

ชื่อนามถิ่นภาษาไทยยังคงใช้เรียกขานกันมาจนถึงปัจจุบัน ตำนานในแต่ละพื้นที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ยังคงดำเนินอยู่และยังดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย จึงพออนุมานได้ว่าบริบทในพื้นที่ดังกล่าวอาจเป็นพื้นที่ที่เคยยึดถือการใช้ชีวิตแบบวิถีไทยมาก่อน การศึกษาในภาคเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนาม รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกและร่วมกันสกัดความรู้ของชุมชน ทำให้ได้ชุดองค์ความรู้ไทยสิงขรดังนี้ ในข้อที่ 4.แผนที่วัฒนธรรม ซึ่งในที่นี้เป็นแผนที่และนามถิ่นที่เรียกขานของชาวไทยสิงขรทั้งหมดบนเส้นทางสองด้าบสมุทร

ภาพที่ 11 องค์ความรู้ไทยสิงขร ชุดแผนที่และนามถิ่น บนเส้นทางข้ามด้าบสมุทรหลายตอนบน

4. สิงขรเมืองเก่า

สิงขรเป็นชื่อเมืองเก่าสมัยโบราณตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี โดยเป็นเมืองเล็ก ๆ ในระดับชั้นจัตวาขึ้นกับเมืองตะนาวศรี ปัจจุบันหลงเหลือหลักฐานความเป็นเมืองเก่าที่ยังปรากฏอยู่คือกำแพงเมืองและคูเมืองที่มีป่าปกคลุมอยู่ใกล้กับแม่น้ำตะนาวศรีน้อย ทางฝั่งตะวันออกมีวังชาละวัน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำลึกเล่าเป็นตำนานว่ามีชาละวันคล้ายในเรื่องไกรทอง และหาดแก้ว

เป็นหาดทรายชายแม่น้ำตะนาวศรีน้อย มีผู้คนพบลูกปัดและขามกระเบื้องโบราณในบริเวณนี้ ซึ่งตัวเมืองสิงขรเก่าอยู่ห่างจากตำบลสิงขรในปัจจุบันไปทางทิศเหนือประมาณ 3-4 กิโลเมตร ปัจจุบันถือเป็นตำบลใหญ่ที่สุดในเมืองตะนาวศรีที่เป็นแหล่งชุมชนคนไทยประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน ดังนี้ วังจำปา หุ่นมะนาว สวนขนุน สวนหมากน้อย หุ่นพรวัว ห้วยทรายขาว และแหลมยวน มีประชากรที่ยังคงเป็นคนไทยสิงขรอยู่ประมาณ 130 ครอบครัว และหากจะกล่าวถึงหมู่บ้านคนไทยในเมืองตะนาวศรีที่ยังคงหลงเหลือเป็นชุมชนไทยอยู่ในปัจจุบันประกอบไปด้วย 9 หมู่บ้าน คือ บ้านสิงขร บ้านหุ่นมะพรวัว บ้านแหลมยวน บ้านหุ่นข่า บ้านตลิ่งแดง บ้านวังใหญ่ บ้านหุ่นทองหลาง บ้านมุกโพรง และบ้านทรายขาว

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสิงขรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะการทำสวนหมากที่เป็นพืชเศรษฐกิจและปลูกพืชไร่สวนผสมที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตไว้บริโภคได้ตลอดทั้งปี เป็นเกษตรกรรมที่ยังคงใช้เครื่องมือแบบพื้นบ้านและพิธีกรรมแบบไทย ๆ เช่น การลงแขก โดยอาศัยลุ่มน้ำสิงขรหรือตะนาวศรีน้อยเป็นหลัก ชาวไทยสิงขรเป็นคนได้เช่นเดียวกับชาวบางสะพานในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื่องจากส่วนใหญ่เกี่ยวดองเป็นญาติพี่น้องกันมาแต่โบราณ การพูดใช้สำเนียงได้ นิยมการละเล่นโนรา หนังตะลุง รำวง และมีประเพณีตามเทศกาลวันสำคัญและศาสนาเช่นเดียวกับชาวไทย

การนับถือศาสนาของคนไทยสิงขรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและจะกลับมาบรรพชาอุปสมบทตามแบบไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะนิยมอุปสมบทที่วัดเกาะหลักและวัดเขาโบสถ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื่องจากไม่มีพระผู้ใหญ่ที่สามารถเป็นพระอุปัชฌาย์ได้ในตำบลสิงขร เมื่ออุปสมบทแล้วจะศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอยู่ระยะหนึ่งจึงกลับไปจำพรรษาอยู่ในวัดที่ตำบลสิงขร

วัดสิงขรวรารามสร้างแบบเรียบง่ายภาพลักษณ์ภายนอกเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทยผสมพม่า ได้ถุนวัดใช้เป็นพื้นที่สำหรับสอนหนังสือไทยให้กับลูกหลานในชุมชนและเป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับจัดงานบุญภายในวัด บ้านเรือนสิ่งปลูกสร้างเป็นลักษณะผสมผสานเช่นเดียวกัน ส่วนมากทำด้วยไม้ผสมการก่ออิฐถือปูน รูปแบบคล้ายอาคารในเมืองไทยสมัยเมื่อ 40 ปีก่อน ในศาลาวัดหลังเก่าพบสิ่งของเครื่องใช้โบราณ หน้ากากไม้โนราอายุร้อยปี หนังสือตำราสมุดข่อยจำนวนมาก ประกอบไปด้วย พระไตรปิฎก หนังสือพระมาลัย คาถาอาคม ตำราโหราศาสตร์ ตำราดาราศาสตร์ นิทาน ตำราหมอยา ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีความเชื่อใน ภูตผี เจ้าป่า เจ้าเขา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คาถาอาคมทางไสยศาสตร์ ความอยู่ยงคงกระพัน โชคลาง การบนบานศาลกล่าว ฯลฯ ผสมผสานไปกับพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 12 วัดสิงขราราม บ้านสิงขร อ.ตะนาวศรี จ.มะริด ประเทศเมียนมา

ภาพที่ 13 ตำราสมุทข่อย บทสวดมนต์ ตำราหมอยา ฯลฯ ที่วัดสิงขรารามเก็บรักษาไว้

การแต่งกายของคนในชุมชนเป็นแบบผสมผสาน ผู้ชายนุ่งโสร่งหรือกางเกง ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น ผ้าถุง หรือปาเต๊ะ ไม่นิยมใส่กระโปรง ยกเว้นครูหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่วนมากถ้าผู้หญิงจะเดินทางมาเมืองไทยจะนุ่งกางเกง แบบของเสื้อก็เป็นแบบไทยบ้าง พม่าบ้าง ส่วนใหญ่จะเลือกซื้อใช้สอยสิ่งของในพื้นที่และมักนิยมซื้อข้าวของเครื่องใช้จากไทยเข้าไป

คนไทยสิงขร ยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีไทยซึ่งมีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรมภาคกลางและภาคใต้ ดังเช่นวัฒนธรรมในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นอกจากนี้ยังคงมีการตั้งศาลพระภูมิ มีหิ้งพระในบ้านและมีตุ่มน้ำหน้าบ้านสำหรับผู้ผ่านทาง ซึ่งไม่มีในวัฒนธรรมของชาวพม่า รวมถึงอาหารการกินก็มีรสชาติเป็นอาหารพื้นบ้านแบบไทยและอาหารใต้ เช่น น้ำพริก กะปิ ผักต้ม ปลาหูทอดขมิ้น คั่วกลิ้ง แกงเหลือง แกงไตปลา ใบเหลียงผัดเส้นแกงร้อน ข้าวเหนียวอูบ ข้าวเหนียวแดง เป็นต้น

ภาพที่ 14 งานกฐินสามัคคี ณ วัดสิงขราราม

ภาพที่ 15 อาหารการกินของชาวสิงขรและการกวนข้าวเหนียวแดง

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์ชาวไทยสิงขรมีวิถีชีวิต วัฒนธรรม และ ประเพณี ในรอบ 12 เดือน ดังตารางต่อไปนี้

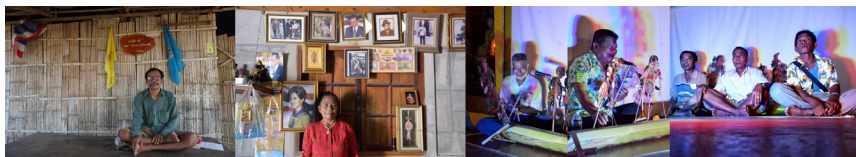
ตารางที่ 1 ตารางแสดงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี 12 เดือน

เดือน	วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี
เดือนอ้าย	ถวายพระพรวันพ่อแห่งชาติ, ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่
เดือนยี่	ตรุษจีน, หุงข้าวบนเรือน
เดือน 3	มาฆบูชา (ทำบุญข้าวเหนียวแดง / ข้าวเหนียวอุบ), ตุ่มอนมน้ำหน้าบ้าน
เดือน 4	ทำขวัญข้าว, ขึ้นยั้งฉาง, ต่ำข้าว, ไหว้พระภูมิ, ทำบุญวันตรุษ
เดือน 5	สงกรานต์, สรงน้ำพระ, รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่, เล่นสละบ้า, หนั่งตะลุง, โนรา, รำวง
เดือน 6	วิสาขบูชา, ทำนา, ไหว้ศาลเจ้าพ่อหินกอง
เดือน 7	ปลูกพืช, ทำไร่, สวนผสม, เก็บหมาก
เดือน 8	อาสาฬหบูชา, เข้าพรรษา, ถวายเทียนพรรษา, สลากภัต, กวนทุเรียน
เดือน 9	ค้าขาย, คำวัว, คำควาย, เลี้ยงช้าง
เดือน 10	สารทเดือนสิบ, รับตายาย-ส่งตายาย/(ชิงเปรต รับเปรต-ส่งเปรต), ลอยเรือ, ยกยอ, สุ่มปลา
เดือน 11	ออกพรรษา, ทอดกรู้น, ตักบาตรเทโว (ตักบาตรดอกไม้), รวบข้าว (รับท้องข้าว)
เดือน 12	ลอยกระทง, ทอดผ้าป่า, ทอดผ้าป่า

ภาพที่ 16 องค์ความรู้ไทยสิงขร ชุดปฏิทินประเพณี 12 เดือน

คนไทยสิงขร มีความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ยังคงรักษานับธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมไทยไว้อย่างเหนียวแน่น ยังคงไปมาหาสู่เครือข่ายในพื้นที่ในแผ่นดิน ไทยแม้จะมีเขตพรมแดนกัน ถึงแม้ว่าภายนอกจะแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น การแต่งกาย การอยู่อาศัย แต่การแสดงออกผ่านวิถีชีวิต คติความเชื่อ การกินอยู่ ยังคง ถ่ายทอดลักษณะไทย ซึ่งไม่ได้เสแสร้งปรุงแต่งเป็นภาพสะท้อนที่มีพลวัตระหว่างคนสองฟากฝั่ง ที่ยังคงเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันบนเส้นทางสายประวัติศาสตร์ ทำให้เห็นว่ารากของความเป็นไทย ยังคงยังลึกอยู่ในสำนึกของคนไทยสิงขรตลอดมา “...ถึงแม้รัฐชาติในประวัติศาสตร์จะต่างกัน เขตแดน แต่การดำรงภาพความเป็นไทยยังแน่นแฟ้นอยู่ในดินแดนสิงขรตราบจนปัจจุบัน...”

ภาพที่ 17 ชาวไทยสิงขร

ในส่วนนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนา กลุ่มและการสกัดความรู้ของชุมชนเป็นส่วนใหญ่โดยใช้รูปแบบกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากไม่มีเนื้อหาข้อมูลภาค เอกสารที่เพียงพอในการวิเคราะห์ จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ได้ชุดองค์ความรู้ไทยสิงขรในข้อ ที่ 3.ปฏิทินประเพณี12 เดือน จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลรวมถึงผลงานที่เกิดขึ้นใน

กระบวนการต่าง ๆ และบทวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องจัดทำเป็นหนังสือองค์ความรู้สำหรับชุมชน ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทำให้ได้ชุดองค์ความรู้ไทยสังขรในข้อที่ 2

ภาพที่ 18 องค์ความรู้ไทยสังขร ชุดหนังสือและภาพประกอบ

อภิปรายผล

จากการศึกษาข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนามด้วยเครื่องมือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เนื่องจากชุมชนได้เห็นความสำคัญในรากภูมิปัญญาที่มาจากตนเอง ซึ่งในช่วงต้นของการวิจัยชุมชนยังไม่มี ความเข้าใจถึงการสืบค้นความเป็นมาของตนเองว่ามีความสำคัญเช่นไร ทราบเพียงเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นและเมื่อย้ายถิ่นฐานกลับมายังประเทศไทยกลับเกิดบาดแผลทางจิตใจ เพราะกลายเป็นคนไร้สัญชาติ ถูกเรียกขานว่าเป็นคนต่างด้าวและคนพลัดถิ่นเนื่องจากคนในท้องถิ่นไม่ทราบ รู้แต่เพียงว่าเป็นคนข้ามแดนมา ซึ่งเรื่องราวของผู้คนที่อยู่ติดแผ่นดินที่ถูกกักขังเจตแดนไปไม่เคยมีการบันทึกหรือสอนในบทเรียนมาก่อน จากการท้าววิจัยในครั้งนี้จึงสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ 2 ประเด็น

ประเด็นที่หนึ่ง ชุมชนไทยสังขรมีวัฒนธรรมร่วมความเป็นไทย เนื่องจากเป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่บนเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูตอนบน ซึ่งเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีความสำคัญสามด้าน คือ 1. ด้านการค้า 2. ด้านศาสนาและการทูต และ 3. ด้านการสงคราม ทำให้พ่อค้า นักเดินทาง และผู้แสวงบุญ ใช้เส้นทางนี้เป็นเส้นทางลัดระหว่างทะเลอันดามันไปยังกรุงศรีอยุธยา ชุมชนสังขรเป็นจุดพักจุดใหญ่สำหรับขนถ่ายสินค้าและต่อเรือ วัฒนธรรมจึงถูกเชื่อมโยงไปตามเส้นทางแม่น้ำตะนาวศรี ภายหลังยุคอาณานิคมการค้าขายส่วนใหญ่จะทำการกับเครือญาติและหัวเมืองทางใต้ ทำให้วัฒนธรรมมีการผสมผสานกันทั้งภาคกลางและภาคใต้

ถึงแม้ชุมชนไทยสิงขรจะรับวัฒนธรรมที่หลากหลายแต่ก็ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ตนยึดถือ คำว่าวัฒนธรรม ตามความหมายของราชบัณฑิตยสภา หมายถึง “ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคมทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ วัฒนธรรมของชาติเป็นสิ่งที่ทำให้ชาติดำรงอยู่ได้ ถ้าชาติไม่มีวัฒนธรรมหรือคนในชาติไม่รักษาวัฒนธรรมของตนจะถูกกลืนชาติได้ง่าย ๆ การศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่าชาติที่แม้จะมีกำลังอำนาจหากไม่มีวัฒนธรรมก็อาจถูกชาติที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่งกลืนเนื่องจากรับวัฒนธรรมของชาติอื่นมาเป็นของตน” (ราชบัณฑิตยสภา, 2555) เป็นข้อยืนยันได้ว่า ถึงแม้ไทยสิงขรจะอยู่บนแผ่นดินประเทศเมียนมาแต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีของตนไม่ยอมถูกกลืน ดังที่ได้จำแนกวัฒนธรรมต่าง ๆ ผ่านกรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ดังนี้

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

จำแนกสาขา	ลักษณะที่พบในไทยสิงขร
1. วรรณกรรมพื้นบ้าน และภาษา	หนังสือข่อย (บทสวดมนต์, ตำราหมอยา, ตำราศาสตร์, ไทราศาสตร์, วรรณกรรม) นิทานเรื่องเล่า, การสอนภาษาไทยที่วัด
2. ศิลปะ การแสดง	หนังตะลุง, โขนชา, เพลงกลอน
3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี เทศกาล	สงกรานต์-รดน้ำดำหัว, ถักบาตรเทโว, ถักบุญเดือนสิบ, เกียนพรรษา, ลอยกระทก, บวงพระ, วานศพ, ไหว้ครูหมิง-ไหว้ครูโบราณ, ศาลพระภูมิ, พิธีกรรมนำข้าวอาหาร, นามสกุล
4. ความรู้ การปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติ และจักรวาล	หมอยา, หมอดอกรฤก, หมอผี, ไทราศาสตร์, ตำราศาสตร์ ตัวขึ้น-ตัวแรม, น้ำขึ้น-น้ำลง
5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม	หน้ากากโบราณไม้แกะสลัก, ใบเสมาปูนปั้น
6. การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว	ละม้าย, รำวง, เพลงจ้อย, ลำตัด, เพลงพวงมาลัย

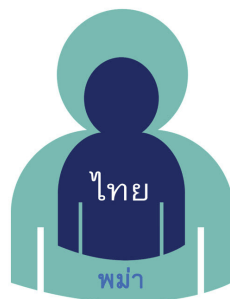
กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญา 6 ด้าน พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

ภาพที่ 19 ข้อมูลเปรียบเทียบตามกรอบมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน

ประเด็นที่สอง คนไทยสิงขรมีภราดรภาพร่วมกับคนไทย เนื่องด้วยประการแรก คนไทยสิงขรเป็นเครือญาติกับคนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดในภาคใต้ ซึ่งจากเหตุการณ์เรียกร้องขอคืนสัญชาติเมื่อ พ.ศ.2555 ทำให้มีการสืบหาความเกี่ยวพันและการยืนยันตัวตนประการที่สอง การสื่อแสดงออกถึงวิถีไทยผ่านการใช้ชีวิตประจำวัน ถึงแม้ภาพลักษณ์ของคนไทยสิงขรจะแยกจากคนพม่าได้ยากเนื่องจากการแต่งกายหรือสิ่งของเครื่องใช้ถูกซื้อหาได้ง่ายในพื้นที่ แต่สิ่งที่สะท้อนออกมาจากภายในคือการใช้ชีวิตอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น การสื่อสาร

โดยการพูดไทยสำเนียงได้ ภายในชุมชนจะใช้เพียงภาษาไทยในการสื่อสาร และจะมีการสอนหนังสือไทยให้กับลูกหลานที่วัด การทำอาหาร รสมือ รสชาติ คติความเชื่อต่าง ๆ การร้องรำ การละเล่น รวมถึงการลงแขก ไม่ว่าจะเป็นลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว หรือกวนข้าวเหนียวแดง ทุกบ้านต่างสามัคคีกันมาเพื่อร่วมแรงร่วมใจ เป็นวัฒนธรรมประเพณีแห่งการเกื้อกูลกันของสังคมไทยในอดีต

วิเคราะห์วัฒนธรรมร่วม เปรียบเทียบเชิงกายภาพ	
ลักษณะไทย	ลักษณะพม่า
ดำรงชีพแบบไทย	เสื้อผ้า การแต่งกาย
ศาสนาพุทธ, วัดเป็นศูนย์กลาง	สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวก
พูดภาษาไทย	สถาปัตยกรรม วัด บ้าน ที่พักอาศัย
วัฒนธรรมประเพณีไทย	ศิลปะ ประติมากรรม ช่างพม่า
อาหารไทย	
เล่นตะลุง โนรา เพลงกลอน	
ตำราหมอยา หมอเวทย์ โหราศาสตร์ วรรณกรรม	

■ ไทย
■ พม่า

ภาพที่ 20 การเปรียบเทียบเชิงกายภาพ

อย่างไรก็ตามประวัติศาสตร์เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่บอกเล่าความเป็นมาของพื้นที่ การศึกษาประวัติศาสตร์ในส่วนที่เลือนหายไปจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อการค้นคว้า การวิจัยในครั้งนี้ทำให้เกิดการขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นมาของตน ลดบาดแผลที่ตนเคยเจ็บปวด การด้อยค่าของชุมชนชายขอบ เป็นการสร้างองค์ความรู้ด้วยการสะท้อนของตัวชุมชนเอง เกิดการร่วมมือกันในวงกว้างของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและในวงวิชาการ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการเจาะจงชุมชนไทยเพียงชุมชนเดียวภายใต้กรณีคนไทยติดแผ่นดินในยุคล่าอาณานิคมและการปักปันเขตแดน ยังมีอีกหลายชุมชนตลอดแนวลงไปทางภาคใต้ที่ยังคงมีความน่าสนใจในการศึกษา

บรรณานุกรม

- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2545). *พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- กรมศิลปากร. (2542). *สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินตติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กรมศิลปากร. (2542). *สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 2*. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินตติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2544). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- โดลด์ เชเบเรต์ เดอ บูล. (2560). *จดหมายเหตุของมองซิเออร์เชเบเรต์*. นนทบุรี : ศรีปัญญา.
- จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. (2558). *แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวด้านสังขาร*. ประจวบคีรีขันธ์.
- ชวน เอมโอฐ. (2556). *บันทึกเรื่องเล่าชาวกูยบุรี*. ประจวบคีรีขันธ์ : โรงพิมพ์เสียงประจวบ.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2555). *ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์ (2552). *เขตแดนไทย-พม่า ปัญหาที่รอการปักปัน (2) สถานะปัจจุบันของเขตแดนไทย-พม่า และประเด็นปัญหา*. กรุงเทพฯ : ศูนย์โลกสัมพันธ์ไทย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดุยภาค ปรีชาวัชช และคณะ. (2554). *เขตแดนสยามประเทศไทย-มาเลเซีย-พม่า-ลาว-กัมพูชา*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เดอ บูร์ช, ณ. (2530). *จดหมายเหตุการเดินทางของพระสังฆราชแห่งเบริช ประมุขมิสซังส์อาณัติจักโคจีนจีน*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- บ. ธรรมบุตร (2547). *จดหมายจากตะนาวศรี*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรมาคารุण.
- มอริส คอลลิส. (2507). *ชมมวไลท์แห่งกรุงสยาม*. พระนคร : เกษมบรรณกิจ.
- ไมเคิล ไรท์. (2562). *เข้าใจจักรวรรดินิยมแบบยุโรปกับทะเลอันดามันและสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 19*. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม.
- ไมเคิล ไรท์. (2548). *แผนที่เส้นทางในประวัติศาสตร์โลกและสยาม*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2555, 7 สิงหาคม). *รู้ รัก ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2550).จารึกวัดเขากบ. <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/215>

สายสกุล เดชาบุตร. (2558). *เสียดินแดนให้จักรวรรดินิยมในสมัยล่าอาณานิคม*. กรุงเทพฯ : ยิปซี กรู๊ป.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2560). *วัฒนธรรมร่วมอุษาคเนย์ในอาเซียน*. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.

สุนทร ชูตินธรานนท์. (2561). *พม่ารบไทย ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยพม่า*. กรุงเทพฯ : มติชน.

สุนทร ชูตินธรานนท์ และคณะ. (2557). *ชาตินิยมในแบบเรียน*. กรุงเทพฯ : มติชน.

สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (2534). *ชุมชน และสถาปัตยกรรมเพชรบุรี (สมัยทวารวดี-สมัยอยุธยา)*. NAJUA: Architecture, Design and Built Environment. (มกราคม-ธันวาคม/11), 26-55.

Du Val, M. (1686). *Carte du Royaume de Siam et des Pays Circonvoisins*. Paris.

Glassner, M. I. (1993). *Political Geography*. Mississauga: John Wiley & Son Canada Ltd.

MGR Online (2561, 26 มกราคม). *บันทึกจีนฯ จับมือทางทหารมาแต่สมัยอยุธยา*. <https://mgronline.com/china/detail/9610000033455>.